

Grażyna Rzepka

FINANSOWANIE SZKOLNICTWA WYŻSZEGO – MODELE W ŚWIECIE – REPUBLIKA CZESKA

Szkolnictwo wyższe w krajach postkomunistycznych stale dąży do rozwiązania problemów, które nagromadziły się w minionych dziesięcioleciach, i jednocześnie stara się dotrzymać kroku szybkiemu rozwojowi w tej dziedzinie, jaki miał miejsce we wspomnianym czasie w Europie i na świecie. Musi ono nadążyć za zmianami w sytuacji ekonomicznej, która w chwili obecnej nie jest nawet porównywalna z warunkami panującymi w państwach, z jakimi przyszło mu konkurować. Bezsprzecznie jednym z najważniejszych instrumentów służących wdrażaniu reform jest odpowiednie rozdzielanie środków państwowych, jak również uporządkowanie zasad i mechanizmów tej dystrybucji¹. Publiczne szkoły wyższe są specyficznymi podmiotami gospodarczymi: z jednej strony dotyczą ich, podobnie jak wszystkich podmiotów rynkowych, prawa popytu i podaży, z drugiej natomiast posiadają one cechy organizacji non profit, które nie do końca poddają się regułom rynkowym².

Artykuł poświęcony jest systemowi finansowania uczelni wyższych w Republice Czeskiej – kraju, gdzie w dniu 4 grudnia 2008 roku na konferencji prasowej zorganizowanej w siedzibie Ministerstwa Szkolnictwa, Młodzieży i Sportu Republiki Czeskiej (*cze. Ministerstvo Školství, Mládeže a Tělovýchovy České Republiky*) oficjalnie ogłoszono rozpoczęcie procesu największych przemian w systemie szkolnictwa wyższego w jego najnowszej historii. Wpłyną one z pewnością w zasadniczy sposób także na finansowanie kształcenia na tym szczeblu³.

Republika Czeska ma długą i bogatą tradycję szkolnictwa wyższego. Powstały w 1346 roku praski Uniwersytet Karola był kluczową instytucją europejskiego kształce-

---

¹ J. File, T. Weko, A. Hauptman, B. Kristensen, S. Herlitschka, *Tematické hodnocení terciárního vzdělávání v České republice; Zpráva hodnotitelů*, Organizace pro Hospodářskou Spolupráci a Rozvoj; Direktoriát pro vzdělávání; Divize pro politiku vzdělávání a školství; Centrum pro studium vysokého školství, Praha 2006, s. 20–30 [strona internetowa: <http://www.msmt.cz/bila-kniha/tematicke-hodnoceni-terciarniho-vzdelavani-v-ceske-republice>].

² M. Kolański, P. Lisiecki, *Cena na rynku edukacji wyższej*, (w:) *Marketing szkół wyższych*, G. Nowaczyk, M. Kolański (red.), Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 2004, s. 233.

³ Tisková konference Ministra Školství, Mládeže a Tělovýchovy, Ministerstvo Školství, Mládeže a Tělovýchovy České Republiky: <http://www.msmt.cz/pro-nivinare/reforma-vysokych-skol/zacina>.

nia wyższego już w średniowieczu⁴. W latach międzywojennych Czechosłowacja należała do grupy 10 najbardziej rozwiniętych państw świata⁵, dysponując silną siecią, bardzo dobrych szkół wyższych i uniwersytetów. Komunistyczny przewrót w 1948 roku można nazwać początkiem czterech dziesięcioleci izolacji czeskiego systemu edukacji od Europy i świata. Najważniejszymi wydarzeniami w kontekście polityki szkolnictwa wyższego niedawnych lat w Czechach był bez wątpienia upadek reżimu komunistycznego oraz „powrót z banicji” do zmienionej Europy.

Po aksamitnej rewolucji (1989) czeski system kształcenia wyższego intensywnie, głęboko i dynamicznie się zmieniał. Ujednocioną i wysoko scentralizowaną strukturę, opartą na ideologii komunistycznej, zastąpiła nowa, bardziej zróżnicowana i zdecentralizowana, posiadająca pełną wolność akademicką oraz samorządne organy, otwarta na Europę i świat. W tym czasie czeskie szkoły wyższe, podobnie jak inne tego rodzaju instytucje w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, zmuszone były do równoczesnego rozwiązywania wielu problemów, m.in.:

– przekształcenia misji czeskiego szkolnictwa wyższego w taki sposób, aby oprócz nauczania znalazła się w niej jeszcze przestrzeń na badania naukowe i szeroko pojęty rozwój;

– szybkiej przemiany menedżerskich i kierowniczych struktur uczelni wyższych w demokratyczne, tj. umożliwiające autonomiczne zachowania;

– przebudowy planów nauczania, tak by były one dostosowane do szybkiego przejścia z ekonomiki socjalistycznej na rynkową;

– przeobrażenia struktur publicznego szkolnictwa wyższego w celu uczynienia go konkurencyjnym dla nowo powstałego sektora szkół prywatnych.

Trudność wykonania tych zadań zwiększał fakt, iż w tym czasie szkolnictwo wyższe krajów zachodnioeuropejskich już prawie zakończyło przemianę z elitarnego na masowe. Od około 10 lat zmagало się ono z nowymi wyzwaniami, do których zaliczyć można: reformę zarządzania, wdrażanie nowych sposobów finansowania, zwiększanie efektywności i sprawności kierowania przedsięwzięciami, nacisk na zapewnienie odpowiedniej jakości kształcenia i związaną z tym większą odpowiedzialność instytucji edukacyjnych⁶.

Cel reformy podjętej przez Ministerstwo Szkolnictwa, Młodzieży i Sportu Republiki Czeskiej to zbudowanie konkurencyjnego, wysoko zdywersyfikowanego systemu, który będzie spełniał trzy podstawowe funkcje. I tak w dziedzinie kształcenia na poziomie wyższym zadaniem szkół jest to m.in. pełne wykorzystywanie i rozwój potencjału jednostek, kształcenie aktywnych obywateli dążących do rozwoju demokratycznego społeczeństwa, przygotowanie młodych ludzi do wejścia na rynek pracy i perspektywiczne zagwarantowanie ich zatrudnienia, wspomaganie absolwentów w drodze ich dalszej

⁴ Karlova Univerzita v Praze – historie [strona internetowa: <http://www.cuni.cz/UK-374.html>].

⁵ G. Neave, *On the Return from Babylon: A Long Voyage Around History, Ideology and System Change*, cyt. za: J. File, T. Weko, A. Hauptman, B. Kristensen, S. Herlitschka, *Tématické hodnocení...*, dz. cyt., s. 9 [strona internetowa: <http://www.msmt.cz/bila-kniha/tematicke-hodnoceni-terciarniho-vzdelavani-v-ceske-republice>].

⁶ J. File, T. Weko, A. Hauptman, B. Kristensen, S. Herlitschka, *Tématické hodnocení...*, dz. cyt., s. 9–12.

edukacji, np. poprzez kształcenie przez całe życie, oraz rozwijanie wiedzy w szerokim kręgu specjalizacji. Z kolei w sferze badań oczekuje się stworzenia przez szkoły wyższe stosownych warunków do ich rozwoju na najwyższym poziomie, a także do aplikacji i popularyzacji ich wyników w praktyce jako znaczącego źródła innowacji. Trzecim celem szkół wyższych jest podjęcie współpracy z sektorem przedsiębiorstw (firmy, pracodawcy, inni klienci). Ma ona doprowadzić do rozszerzenia wkładu uczelni w procesy rozwoju technologii i innowacji, co w pozytywny sposób wpłynie również na rozwój regionów, w których działają⁷.

Trendy finansowania szkolnictwa wyższego w Republice Czeskiej w latach 1997–2005

Analiza ostatnich 10 lat finansowania czeskiego szkolnictwa wyższego, zawarta w dokumencie przygotowanym przez ekspertów Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organization for Economic Cooperations and Development)⁸ uwidacznia dwie przeciwstawne tendencje. W drugiej połowie lat 90. powolny wzrost finansowania publicznego szkolnictwa wyższego i jednoczesny szybki wzrost liczby studentów prowadził do znacznego obniżenia wydatków na studenta. Od roku 1997 do 2000 ilość środków publicznych na szkolnictwo wyższe wzrosła o 15%, co jednak oznacza realne obniżenie ich ilości o 12%, przy uwzględnieniu wysokości inflacji, która wyniosła w tym czasie 30%. W trakcie tego samego okresu wzrosła liczba studentów o 19%. Oznacza to, że wydatki ponoszone na jednego studenta obniżyły się nominalnie o 3%, a realnie o 26%⁹.

W pierwszych pięciu latach XXI wieku sytuacja była zupełnie inna. Wyraźnie zwiększyła się ilość środków publicznych przyznawanych na szkolnictwo wyższe w Czechach. Wydatki te w latach 2000–2005 wzrosły prawie o 90%, tj. z 9 do 16,8 mld, co oznacza realne zwiększenie o 60%. Podwyżka ta była zauważalna w kontekście znacznego (45%) wzrostu liczby studentów zapisanych w czeskich instytucjach szkolnictwa wyższego we wspomnianym okresie. Nominalnie wydatki na jednego studenta wzrosły o 29%, a realnie – o 11%. Jednakże rzeczywiste wydatki na studenta, po okresie ogromnych inwestycji publicznych w latach 2000–2005, powróciły do poziomu kształtującego się poniżej średniej krajów zrzeszonych w OECD¹⁰.

---

⁷ Tamże, s. 5.

⁸ Dalej skrót OECD.

⁹ J. File, T. Weko, A. Hauptman, B. Kristensen, S. Herlitschka, *Tématické hodnocení...*, dz.cyt., s. 29.

¹⁰ Tamże, s. 30.

Tabela 1. Ilość środków publicznych przyznawanych przez rząd sektorowi szkolnictwa wyższego, wskaźnik wysokości inflacji, ilość studentów i wydatki na jednego studenta w latach 1997–2005, Ministerstwo Szkolnictwa, Młodzieży i Sportu Republiki Czeskiej

Rok	Środki publiczne (w mld Kčz)	% zmiany w porównaniu z rokiem wcześniejszym	Wysokość inflacji %	Liczba studentów (w tys.)	% zmiany w porównaniu z rokiem wcześniejszym	Wydatki na studenta (w Kčz)	% zmiany w porównaniu z rokiem wcześniejszym
1997	7,8		8,8	162,4		48 030	
1998	7,8	0	8,5	173,8	7	44 879	-7
1999	9,5	22	10,7	182,7	5	51 998	16
2000	9,0	-5	2,1	193,5	6	46 512	-11
2001	9,6	7	3,9	207,7	7	46 221	-1
2002	11,3	18	2,6	219,2	6	51 551	12
2003	12,5	11	1,5	236,7	8	52 809	2
2004	14,5	16	3,2	259,7	10	55 834	6
2005	16,8	16	4,4	279,8	8	60 043	8

Źródło: <http://www.msmt.cz/bila-kniha/tematicke-hodnoceni-terciarniho-vzdelavani-v-ceskerepublice>, odczyt 14.01.2009.

Analizując trendy finansowania szkolnictwa wyższego w ostatnich 10. latach, eksperci przygotowujący raport dotyczący stanu szkolnictwa wyższego w Republice Czeskiej postawili tezę, że wysokie i stałe zwiększanie ilości środków publicznych nie jest na tyle wystarczające, by umożliwiło czeskim uczelniom osiągnięcie lub przekroczenie średniej międzynarodowej, w przypadku kiedy pozostałe państwa opierają się na kombinacji środków publicznych i prywatnych¹¹.

Ekonomika szkolnictwa wyższego w Republice Czeskiej

W ujęciu ogólnym źródła finansowania oświaty i szkolnictwa wyższego podzielić można na dwie kategorie: środki publiczne (asygnowane przez państwo) oraz środki prywatne, pochodzące m.in. od przedsiębiorstw, poszczególnych osób, fundacji, z bezwzrotnej pomocy Unii Europejskiej, własnej odpłatnej działalności czy operacji finansowych. W zakresie dotacji ze środków publicznych stosuje się dwa rozwiązania: prze-

¹¹ Tamże, s. 29–30.

kazywanie środków na rzecz każdego studenta (państwo opłaca czesne) i przekazywanie środków bezpośrednio do szkół w formie dotacji zbiorowej¹².

Institucją odpowiedzialną za finansowanie publicznych szkół wyższych w Republice Czeskiej jest Ministerstwo Szkolnictwa, Młodzieży i Sportu¹³. Corocznie z budżetu centralnego przeznaczane są środki finansowe na zabezpieczenie ich działalności, realizowane przede wszystkim poprzez dotacje na każdego studenta¹⁴.

Od 2004 roku szkolnictwo wyższe może też korzystać ze środków programu operacyjnego współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Socjalnego Unii Europejskiej o nazwie „Rozwój kapitału ludzkiego”¹⁵. Ponadto ministerstwo wydaje specjalne zezwolenia na pokrycie kosztów realizacji najróżniejszych projektów o charakterze inwestycyjnym, proponowanych przez poszczególne szkoły wyższe. Inne źródło finansowania szkolnictwa wyższego w Czechach to dotacje na rozwój wiedzy i badań naukowych z tzw. otwartych konkursów agencji grantowych. Wyższe szkoły publiczne w Republice Czeskiej mogą również zajmować się własną działalnością gospodarczą, jednak płynące stąd korzyści finansowe, jeżeli nie liczyć wpłat czesnego studentów zaocznych, są stosunkowo niskie.

Kwota przeznaczona na naukę oraz szkolnictwo wyższe w budżecie Republiki Czeskiej na rok 2009 wynosi ostatecznie 39 mln 100 tys. 049 koron czeskich, w tym na szkoły wyższe przeznaczonych zostało 24 mln 640 tys. 250 koron czeskich, a na badania i rozwój – 14 mln. 459 tys. 799 koron czeskich. Wydatki rządu Republiki Czeskiej na wspomniane sektory stanowią łącznie 3,5% produktu krajowego brutto (przy wyłączeniu środków z Unii Europejskiej jest to 3,23%)¹⁶.

Mechanizmy finansowania szkolnictwa wyższego w Republice Czeskiej

Przyjęte w ostatnich latach przez rząd Czech zobowiązania odnoszące się do zwiększenia dotacji na uczelnie są bez wątpienia godne pochwały. Jednak raport dotyczący stanu szkolnictwa wyższego w Czechach przygotowany przez ekspertów OECD do spraw kształcenia na tym poziomie oprócz pozytywów ujawnił kilka mechanizmów finansowania, które znacząco obniżają zdolność podnoszenia jego poziomu w tym kraju lub przynajmniej utrzymania jego dotychczasowej jakości. Dokument ten, w wersji czeskojęzycznej noszący tytuł *Tématické hodnocení terciárního vzdělávání v České republice*¹⁷, zawiera wiele istotnych informacji, które w syntetycznej formie przedstawione są poniżej¹⁷.

¹² H. Hall, *Marketing w szkolnictwie*, Warszawa 2007, s. 60.

¹³ *Ekonomika školství*, Ministerstvo Školství, Mládeže a Tělovýchovy České Republiky [strona internetowa: <http://www.msmt.cz/ekonomika-skolstvi>].

¹⁴ Rozmowa z Rektorem Uniwersytetu w Opawie (Prof. PhDr. Zdeněk Jirasek) [strona internetowa: <http://gu.us.edu.pl/gusa.php?op=artyku3&rok=2004&miesiac=4&id=2959&type=norm>].

¹⁵ *Ekonomika školství...*, dz. cyt.

¹⁶ *Statní rozpočet 2009*, Ministerstvo Školství, Mládeže a Tělovýchovy České Republiky [strona internetowa: <http://www.msmt.cz/ekonomika-skolstvi-rozpocet-kapitoly-msmt-na-rok-2009>].

¹⁷ J. File, T. Weko, A. Hauptman, B. Kristensen, S. Herlitschka, *Tématické hodnocení...*, dz. cyt., s. 28–34.

Wykorzystywanie norm, tj. wskaźników kosztochłonności wykonywania określonych czynności w celu wyliczenia dotacji dla publicznych szkół wyższych, uznane zostało przez ekspertów OECD za sposób bardzo postępowy w porównaniu z używanym tradycyjnie, opartym na rzeczywistych wydatkach na jednego studenta oraz za zgodny z uznawaną praktyką międzynarodową¹⁸. System ten wprowadzony został w pierwszej połowie lat 90. XX wieku w nowo powstającej wówczas Republice Czeskiej, w ramach serii ważnych reform polityki publicznej. Opiera się na normach finansowania, które mogą się różnić w zależności od dziedziny studiów. Stanowią one odbicie tego ile miałyby kosztować określona specjalizacja, m.in. przy optymalnej ilości studentów w proporcji na jednego nauczyciela, jak również innych wskaźników. Audytorzy OECD wskazują jednak równocześnie, że normy finansowania od czasów ich wprowadzenia przed ponad 10 laty zmieniły się jedynie nieznacznie i nadal opierają się na rozbieżnościach w wydatkach na różne kierunki studiów, jakie istniały w latach 90., co niewątpliwie w znaczący sposób obniża efektywność funkcjonowania systemu.

Jeden z najwyraźniej zarysowujących się trendów w finansowaniu szkolnictwa wyższego w ostatnich 10 latach na całym świecie polega na przesunięciu w kierunku metod rozdzielania środków wypłacanych na podstawie wyników zawartych umów czy też kontraktów na określoną czynność zawartych między Ministerstwem Edukacji a instytucjami kształcenia wyższego. Przykład tego typu działań w Czechach stanowi przydział części dotacji państwowych w oparciu o ilość absolwentów. Odejście od systemu finansowania uczelni na podstawie rezultatów tzw. „wejścia” stanowi znaczący krok w kierunku nastawienia systemu na większą efektywność. Wytwarzanie atmosfery, w której środki finansowe zdobywane są w środowisku wolnej konkurencji, stymuluje rozwój uczelni, podnosi jakość kształcenia i optymalizuje zarządzanie, co jednoznacznie w ramach przeprowadzonej analizy oceniane jest pozytywnie.

Kolejne dodatkowo oceniane w raporcie elementy finansowania szkolnictwa wyższego w Republice Czeskiej to wprowadzenie programów rozwoju, a także wzrost ilości środków na ich realizację w ostatnich latach. Zapewniają one niezbędną elastyczność i zdolność adaptacji poszczególnych uczelni do zmieniających się warunków i priorytetów. Doświadczenia wielu państw w ostatnich dziesięcioleciach wskazują, że „konkurencyjne” finansowanie bywa efektywniejsze w przypadku, gdy rządy chcą pobudzić innowacje, podwyższyć jakość lub wzmocnić zarządzanie. Od 2001 roku, kiedy to programy te zaczęły funkcjonować w Czechach, dostarczają one około 10% całkowitych publicznych środków przeznaczanych na funkcjonowanie szkół wyższych i są kolejnym przykładem działania uznanego przez specjalistów przygotowujących raport za pozytywne w skali międzynarodowej.

Jako jeden z problemów dotyczących systemu finansowania szkolnictwa wyższego Republiki Czeskiej na przestrzeni ostatniej dekady, komplikujący jego działanie i zacierający jego przejrzystość, zaproszeni eksperci wskazują niewystarczającą transparentność wprowadzanych reform. Każda ze zmian (wdrożenie programów rozwoju pod

---

¹⁸ J. Salmi, A. Hauptman, *Innovations in Tertiary Education: A Comparative Evaluation of Allocation Mechanisms*, (w:) Word Bank, Education Working Paper Series Number 4, September 2006 [strona internetowa: http://siteresources.worldbank.org/EDUCATION/Resources/278200-1099079877269/547664-109907956815/Innovations_TertiaryEd_Financing.pdf].

koniec lat 90. czy też zachęt dla uczelni wiążących się z liczbą absolwentów) przyniosła wprawdzie określone rezultaty, ale ich wynikiem jest system finansowania, w którym zarówno przedstawiciele instytucji, jak i studenci coraz słabiej rozumieją wysyłane w ich kierunku sygnały. Zjawisko to, według autorów publikacji, obniża efektywność funkcjonowania systemu. Istniejąca obecnie w Czechach polityka finansowa szkolnictwa wyższego nie kładzie nacisku na zaspokajanie nowo powstających społecznych i gospodarczych potrzeb państwa, jak np. oczekiwane zapotrzebowanie na siłę roboczą. Zdaniem przeprowadzających audyt specjalistów aktualnie system nastawiony jest raczej na zaspokajanie potrzeb instytucjonalnych, co uniemożliwia strategiczne przydzielanie środków w ramach uczelni.

Według opinii zawartych w opisie, w systemie istnieje zbyt duża zależność od środków publicznych, szczególnie gdy weźmiemy pod uwagę konieczność finansowania w przyszłości jego wzrostu. W 2001 roku tylko jedna ósma całości przychodów czeskiego szkolnictwa wyższego pochodziła ze źródeł prywatnych (w państwach OECD jest to jedna piąta). Chociaż w ostatnich latach w Czechach wzrastają proporcje finansowania szkół wyższych z tego rodzaju funduszy, wydaje się jednak, że państwo liczy na nie w mniejszym stopniu, niż jest to przyjęte w krajach OECD (w 2006 roku Czeska Republika była jednym z czterech państw, gdzie proporcje środków publicznych przeznaczonych na kształcenie wyższe w latach ostatnich wzrosły). Opłaty za studia stanowią jedną dziesiątą całkowitych źródeł finansowania czeskich szkół wyższych i w porównaniu ze standardami międzynarodowymi są one bardzo niskie.

Zdaniem ekspertów OECD ilość prywatnych środków przeznaczanych na szkolnictwo wyższe w Republice Czeskiej musi się zwiększyć, jeżeli system ma być zdolny do reagowania na rosnący popyt, zaspokajania wymagań ekonomicznych i socjalnych, podwyższania jakości oraz przyczyniania się do rozwoju badań i innowacji. Wysoki stopień zależności czeskiego szkolnictwa wyższego od środków publicznych hamuje szybkość jego przyszłego wzrostu. Praktyka krajów OECD wskazuje, że państwa wykorzystujące w większym stopniu kombinację prywatnych i publicznych środków finansowych są zdolne do utrzymywania, a nawet podwyższania jakości kształcenia wyższego, osiągania większego wzrostu w dziedzinie badań i innowacji niż te, które opierają się przy finansowaniu swojego systemu wyłącznie na środkach publicznych.

Doświadczenia specjalistów przygotowujących analizę wskazują, że finanse działają jako silna zachęta dla uczelni oraz dla studentów i ich rodzin. System, w którym studenci nie ponoszą żadnych wydatków na studia, zazwyczaj wspomaga nieefektywne zachowania z ich strony (np. przedłużanie czasu nauki). Podobnie szkoły wyższe, zależne prawie wyłącznie od środków publicznych, nie są motywowane do produktywności. I odwrotnie, jeżeli studenci zobowiązani są do współuczestniczenia w pokrywaniu kosztów nauki, uświadamiają sobie ekonomiczne skutki podejmowanych w czasie studiów decyzji, co wzmacnia ich poczucie współdziałania w procesie nauczania oraz zwiększa oczekiwania jako konsumentów. Instytucje kształcenia wyższego zmuszone do zdobywania środków prywatnych, konkurując z innymi uczelniami, są silniej motywowane do zwiększenia swej efektywności, produktywności i zdolności innowacyjnych niż w przypadku finansowania ich jedynie przez organy publiczne.

Zdaniem zaproszonych analityków głównym narzędziem wzrostu udziału prywatnych środków w systemie szkolnictwa wyższego jest wprowadzanie lub podwyższa-

nie czesnego w kombinacji z jednoczesnym wspomaganie finansowym słabszych ekonomicznie studentów, np. poprzez granty lub pożyczki pozwalające na pokrycie opłat.

System finansowania pomocy socjalnej dla studentów w Czechach

We wspomnianej ekspertyzie¹⁹, analizującej funkcjonowanie systemu szkolnictwa wyższego w Republice Czeskiej, zawarto stwierdzenie, że finansowanie jest jednym z kluczowych mechanizmów stymulacji uczestnictwa w kształceniu wyższym, a także zwiększania równości dostępu do niego różnych grup studentów w wielu państwach. Młodzi ludzie nie muszą mieć ambicji studiowania, mogą nie zgłosić się do szkoły wyższej lub mogą studia rozpocząć, ale ich nie ukończyć ze względu na niezdolność pokrycia kosztów edukacji. Mechanizmem, który zwiększa dostępność studiów, szczególnie w minimalnie reprezentowanych grupach społecznych, jest państwowa pomoc socjalna.

Wsparcie dla studentów szkół wyższych w Czechach opiera się na systemie pomocy socjalnej dostępnej dla każdego obywatela. W jej ramach wszystkim studentom do 26. roku życia świadczona jest m.in. bezpłatna opieka zdrowotna. W Republice Czeskiej tradycyjnie publiczna pomoc przez dopłaty do wyżywienia i zakwaterowania studentów trafiała dla instytucji świadczących tego rodzaju usługi. W 2005 roku system został jednak zmodyfikowany – czynnikiem decydującym przy przydzielaniu dopłat do zakwaterowania stała się odległość pomiędzy miejscem zamieszkania i studiów. Dla przykładu, w roku 2005 na skromną pomoc finansową dla studentów, doktorantów i innych osób kształcących się w szkołach wyższych znacznie oddalonych od miejsca ich zamieszkania rząd przeznaczył około 1 mld koron czeskich (około 6% z prawie 17 mld przeznaczonych na szkolnictwo wyższe). Podobnie w 2002 roku około 7% finansów publicznych dla szkół wyższych przeznaczono na stypendia lub inną pomoc dla rodzin osób studiujących (średnia w krajach OECD wynosi 9,2%). Pozwoliło to zająć Czechom 17. miejsce wśród 26. państw OECD. W tym miejscu warto zaznaczyć, że w Republice Czeskiej w zasadzie nie istnieją programy pożyczek studenckich, co zapewne stanowi odzwierciedlenie wieloletniej tradycji studiowania na uczelniach wyższych za symboliczną opłatę lub nieodpłatnie²⁰.

Jak już wspomniano, w Republice Czeskiej znacząco zwiększyła się dostępność studiów: w latach 2000–2005 liczba studentów wzrosła blisko o 50%, a od roku 1995 do 2005 prawie się podwoiła. Choć proporcje środków publicznych przeznaczanych na pomoc dla studentów w porównaniu z innymi krajami są dość skromne, istniejąca struktura finansowania zawiera elementy, które pozytywnie wpływają na równość dostępu do uczelni wyższych. Niedawna decyzja o modyfikacji systemu wspomaganie zakwaterowania studentów, uwzględniająca odległość pomiędzy miejscem zamieszkania a miejscem studiów, jest oceniana przez autorów publikacji jako pozytywny krok kierujący pomoc bezpośrednio do najbardziej potrzebujących. Wielu obserwatorów uważało tra-

¹⁹ J. File, T. Weko, A. Hauptman, B. Kristensen, S. Herlitschka, *Tématické hodnocení...*, dz. cyt., s. 37–39.

²⁰ Tamże, s. 37.

dycyjną czeską politykę dopłat do kosztów zakwaterowania dla wszystkich studentów mieszkających w akademikach za niesprawiedliwą, ponieważ nie uwzględniała ona wysokości dochodów poszczególnych rodzin.

Za wielki krok naprzód w drodze do zapewnienia równego dostępu do kształcenia na poziomie wyższym w Czechach eksperci przygotowujący raport uznali także niedawne stworzenie programu stypendialnego dla studentów pochodzących z rodzin o niskich dochodach. Wcześniejszy brak woli politycznej przydzielania choćby małej kwoty pieniędzy publicznych studentom z największymi potrzebami finansowymi wynikał być może z faktu, że system pomocy socjalnej od wielu lat jest dostępny dla wszystkich czeskich studentów w wieku od 18 do 26 lat.

Zdaniem ekspertów OECD, w Czechach, w porównaniu ze standardami międzynarodowymi, publiczne środki finansowe przeznaczane przez państwo na granty i stypendia dla studentów szkół wyższych są niskie; także zobowiązania poszczególnych uczelni do zwiększania równości dostępu do nauki sprawiają wrażenie niewystarczających. Szkoły wyższe przyznają stosunkowo niewielką ilość środków finansowych studentom, ponieważ nie istnieje system je do tego motywujący. Jak można przypuszczać, problem równości dostępu do nauki nie leży w kręgu zainteresowań przedstawicieli większości instytucji czeskiego szkolnictwa wyższego. Być może dzieje się tak ze względu na dość niski stopień nierówności w społeczeństwie w zestawieniu z innymi państwami regionu i świata.

Eksperti przeprowadzający analizę stwierdzili, że w przypadku podjęcia decyzji o pobieraniu opłat za studia wyższe od szerszej grupy studentów niezbędne będzie wprowadzenie programów pożyczek studenckich, które pomogą im i ich rodzinom pokryć zwiększone wydatki na edukację.

Reforma systemu kształcenia w szkolnictwie wyższym w Republice Czeskiej

W pierwszych dniach grudnia 2008 roku ogłoszono rozpoczęcie reformy systemu szkolnictwa wyższego w Republice Czeskiej. Wydarzenie to poprzedziła dyskusja publiczna, która rozgorzała od momentu opublikowania pierwszej wersji dokumentu koncepcyjnego reformy pod tytułem „Biała księga szkolnictwa wyższego”. Dokument ten był absolutnie unikalny nie tylko dzięki swojej rozległości, ale również wysokiemu poziomowi. Pojęcie „Białej księgi szkolnictwa wyższego” jako żywego tekstu, do którego w czasie ogólnospołecznej dyskusji może przeniknąć szereg bodźców, wywołało wielkie zainteresowanie w kręgach specjalistów i szerokich rzesz odbiorców²¹. Znaczna część uwag była na bardzo wysokim poziomie merytorycznym i zespół autorów włączył je do ostatecznej wersji tekstu. Wydział Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Czeskiej odpowiadający za wdrażanie społeczeństwa w procesy przygotowywania dokumentów rządowych uważa prezentację „Białej księgi szkolnictwa wyższego” i społeczną dyskusję dotyczącą tego dokumentu za dobry przykład takich działań.

---

²¹ Przykłady spotkań dyskusyjnych dotyczących „Białej księgi szkolnictwa wyższego”, Ministerstvo Školství, Mládeže a Tělovýchovy České Republiky, <http://www.msmt.cz/bila-kniha/akce>.

Na oficjalnych stronach internetowych Ministerstwa Szkolnictwa, Młodzieży i Sportu Republiki Czeskiej czytamy: „Naszą ambicją jest przynależać do europejskiej czołówki. Nie uda nam się to bez odzwierciedlenia światowych trendów w dziedzinie szkolnictwa wyższego. Perspektywiczna, fundamentalna zmiana definiująca ekonomikę opartą na wiedzy tkwi w przemianie rozumienia wykształcenia wyższego. Nie jest ono i nie może być uprzywilejowaniem elit, ale wręcz przeciwnie, standardem. Małe państwa z otwartą ekonomią, bez znaczących bogactw naturalnych, jakim jest Republika Czeska, muszą reagować na ten problem z większą czujnością niż inne. Druga możliwość, często przytaczana «europejska hala montażowa», nie jest dla nich specjalnie pociągająca. Dlatego naszym bogactwem muszą być umiejętności i zdolności»²².

„Biała księga szkolnictwa wyższego”, której ostateczna wersja została zatwierdzona 26 stycznia 2009 roku, przedstawia strategiczną i konceptualną podstawę przemiany szkolnictwa wyższego w kolejnych 10–20 latach²³. Głębokie zmiany systemowe przyniosą zaplanowane w najbliższym czasie zmiany ustaw o szkolnictwie wyższym i o pomocy finansowej dla studentów. Oczekuje się, że wezmą w nich udział instytucje i osoby, które wcześniej w sposób profesjonalny włączyły się do dyskusji o „Białej księdze”.

Do głównych działań reformy szkolnictwa wyższego zalicza się: wzmocnienie autonomii szkół wyższych, rozszerzenie kompetencji kierownictw uczelni (z punktu widzenia budżetu i wyborów organów przedstawicielskich), zróżnicowanie szkół wyższych (centra badawcze oraz segment dostarczający wykształcenia ukierunkowanego zawodo-wo), jednolity system akredytacji dla wszystkich instytucji szkolnictwa wyższego²⁴.

Bezpośrednie przenikanie się sfer kształcenia wyższego oraz badań i rozwoju ma doprowadzić do rozkwitu innowacyjnego potencjału ekonomiki, a to wszystko dzięki większej przedsiębiorczości przyszłych generacji. Usunięcie lub ograniczenie barier dostępu do wykształcenia wyższego wraz ze zwiększaniem jego dywersyfikacji umożliwi korzystanie z wiedzy wszystkim zainteresowanym jej zdobywaniem. Większa odpowiedzialność szkół wyższych za jakość kształcenia, powiązana z powinnością jak najszybszego reagowania na potrzeby społeczeństwa, w tym przedsiębiorstw, wpłynie pozytywnie na strukturę siły roboczej. Podstawowy warunek powstania i funkcjonowania systemu o takim kształcie stanowi odpowiedni przepływ finansów zarówno pomiędzy państwem i instytucjami kształcenia wyższego, jak i między poszczególnymi uczelniami²⁵.

Zgodnie z projektem przygotowanym przez Ministerstwo Szkolnictwa, Młodzieży i Sportu Republiki Czeskiej system finansowania oparty będzie na czterech filarach. Pierwszy z nich, czyli normatywne publiczne finansowanie kształcenia wyższego, działać będzie na bazie transparentnych, przewidywalnych zasad, których celem jest minimalizacja forsowania partykularnych, lobbingsowych czy też korupcyjnych interesów politycznych. Finansowanie z wykorzystaniem norm, oprócz różnego poziomu kosztów

²² Tisková konference Ministra Školství, Mládeže a Tělovýchovy..., dz. cyt.

²³ P. Matějů (vedoucí projektu), F. Ježek, D. Můnich, P. Polechová, J. Slovák, J. Straková, D. Václavík, S. Weidnerová, J. Zrzavý, *Bílá kniha terciárního vzdělávání, verze projednaná vládou dne 26.1.2009*, Ministerstvo Školství, Mládeže a Tělovýchovy České Republiky, s. 7 [strona internetowa: http://www.msmt.cz/uploads/bila_kniha/schvalena_bktv/BKTV_finalni_verze.pdf].

²⁴ Tisková konference Ministra Školství, Mládeže a Tělovýchovy..., dz. cyt.

²⁵ P. Matějů (vedoucí projektu) i in., *Bílá kniha*, dz. cyt., s. 8–9.

na poszczególnych kierunkach studiów lub ich stopniach (studia licencjackie, magisterskie, doktoranckie), powinno także brać pod uwagę korzyści społeczeństwa uzyskiwane wraz z ukończeniem danej specjalizacji i podjęciem przez absolwenta pracy w danym zawodzie. Szczegółnej dokładności będzie wymagało wdrażanie mechanizmu norm na nowo powstających kierunkach kształcenia. Podkreślone zostaną również wskaźniki tzw. „wyjścia”, tj. liczebności absolwentów (szczególnie studiów doktoranckich) danej uczelni wyższej, przy jednoczesnej wewnętrznej i zewnętrznej kontroli jakości z wykorzystaniem systemu akredytacji (ewaluacja zewnętrzna) oraz oceny wyników badań, rozwoju i innowacji prowadzonych przez daną placówkę (kontrola wewnętrzna). Na poziomie dostarczyciela finansów, tj. Ministerstwa Szkolnictwa, zmiany organizacyjne dotyczące ustalania norm na studia doktoranckie mają doprowadzić do lepszego ich wykorzystywania w instytucjach, które wychowują wybitnych doktorantów, a nie do zmniejszenia całkowitej ilości środków pieniężnych. Konkurencja, która stopniowo powinna pojawiać się w sektorze szkół wyższych w dziedzinie pozyskiwania uzdolnionych studentów, prowadzić będzie do racjonalizacji oferty kształcenia, większej jego dywersyfikacji (wzbogacaniu oferty) i elastyczności programów studiów dostosowanych do potrzeb rynkowych (popyt). Przeniesienie odpowiedzialności za inwestycje na poziom szkół wyższych – instytucji dysponujących najlepszymi informacjami o miejscowych warunkach i możliwościach – zmusi je do przejęcia roli inwestorów, wraz ze wszystkimi konsekwencjami podejmowania strategicznych decyzji dotyczących przygotowywanych projektów²⁶.

Drugim z filarów reformy systemu finansowania szkolnictwa wyższego w Czechach, zgodnie z przyjętą koncepcją zawartą w „Białej księdze szkolnictwa wyższego”, będzie wspieranie studentów ze środków publicznych za pośrednictwem tzw. bonu edukacyjnego (cz. *grant*), tj. prawa do bezpłatnej nauki w szkole wyższej (także prywatnej), w okresie standardowej długości studiów każdego stopnia (bez rozróżniania dłuższego czasu ich trwania, czy też np. programów kształcenia przez całe życie). Miałby on przysługiwać każdemu obywatelowi Republiki Czeskiej raz w życiu. Celem wdrożenia tej procedury jest minimalizacja przestrzeni nieefektywnych zachowań studentów. Bon powinien podążać za studentem bezpośrednio do uczelni wyższej. Środki pieniężne na tego rodzaju pomoc uzyskiwane będą dzięki przekształceniom różnych form obecnie istniejącej pomocy pośredniej dla studentów. Kontraktowe finansowanie szkół wyższych pozwoli im zyskać przekonanie, że zmiany realnej wysokości bonów, a więc określona niepewność uzyskiwania środków finansowych, dotyczyć będą tylko nowo przyjętych studentów, natomiast już studiujących zmiany te nie obejmą. W przypadku przedłużenia okresu studiów student (zarówno prywatnej, jak i państwowej uczelni) będzie miał możliwość zaciągnięcia specjalnej, nisko oprocentowanej pożyczki, która podzielona będzie na część przeznaczoną na pokrycie kosztów utrzymania (obliczaną na podstawie minimum socjalnego) i na część na czesne²⁷.

Z tym związany jest trzeci filar planowanej przez Ministerstwo Szkolnictwa, Młodzieży i Sportu Republiki Czeskiej reformy finansowej szkolnictwa wyższego. Opiera się on na włączeniu prywatnych środków finansowych poszczególnych jednostek

---

²⁶ Tamże, s. 27–30.

²⁷ Tamże, s. 30–34.

i przedsiębiorstw w proces pokrywania kosztów studiów wyższych. Oznacza to wprowadzenie czesnego w szkołach wyższych przy jednoczesnym obniżaniu dotacji publicznych w tym sektorze. Zaleca się ustanowienie maksymalnej wysokości opłat opartej na analizie wysokości zarobków w danych zawodach, w celu pozostawienia przestrzeni na możliwą obniżkę czesnego, wiążącą się z konkurencją pomiędzy instytucjami szkolnictwa wyższego. Konieczne jest także odpowiednio wczesne udostępnienie informacji o wysokości opłat za studia na poszczególnych ich stopniach, które zostaną powiększone jedynie o wskaźnik inflacji. Prawo do wykorzystania bonu edukacyjnego powinno łączyć się z maksymalną wysokością opłat w danej specjalizacji kształcenia.

W nowej sytuacji ekonomicznej pomoc finansowa dla studentów wiąże się z uruchomieniem puli specjalnych kredytów o niskim oprocentowaniu, przeznaczonych tylko na pokrycie kosztów obsługi administracyjnej oraz ewentualnych strat dotyczących niespłacenia tychże zobowiązań. Regulowanie zaciągniętych kredytów edukacyjnych powinno rozpocząć się po zakończeniu studiów, a zamknąć je musi całkowite uregulowanie długu wraz z odsetkami. Ewentualne umorzenia, wynikające np. z trudnej sytuacji rodzinnej pożyczkobiorców, powinny być stosowane bardzo rozważnie, ze względu na zmniejszanie w ten sposób puli dostępnej na kredyty dla innych potencjalnych potrzebujących. Wcześniejsze uregulowanie zobowiązań będzie możliwe, a nawet wspierane na drodze obniżania odsetek. Konieczne jest jednak utrzymanie równowagi pomiędzy szybką spłatą a odpowiednim obciążeniem finansowym dłużników. Studentowi zagwarantuje się również możliwość odłożenia spłaty do czasu, kiedy podejmie pracę. W takim przypadku szkoła otrzyma pierwszą ratę opłaty za czesne ze specjalnego funduszu zaliczek, natomiast pozostałą część długu po zakończeniu edukacji studenta z jego pensji (procentową część zarobków przewyższającą określoną wysokość minimalną). Im większa część opłaty wpłynie na konto szkoły wyższej w formie zaliczek, tym większe sumy będą dostępne na kredyty dla innych potrzebujących lub na inwestycje (wsparcie tych działań odbywać się będzie m.in. poprzez obniżenie czesnego przy jednorazowej lub jak największej wpłacie). Przesuwanie spłaty pożyczki do czasu rozpoczęcia pracy przez absolwenta zmotywuje szkołę wyższą do większego zainteresowania jego sukcesem rynkowym. Początek wdrażania systemu prawdopodobnie wiązać się będzie z uprzywilejowaniem „szybkich wpłat”, ze względu na swoisty brak „pewności ekonomicznej” związany z działaniem gospodarki w latach wcześniejszych. Z czasem jednak system powinien się ustabilizować, czego przejawem będą mechanizmy samoregulacji oraz konkurencyjność pomiędzy szkołami wyższymi. Wraz z rozwojem systemu dostępność pożyczek zostanie rozszerzona, obejmując np. osoby studiujące za granicą²⁸.

Uzupełnieniem dla pożyczek edukacyjnych winny być stypendia socjalne, tj. ukierunkowana pomoc państwa dla najuboższych ekonomicznie studentów. Powstający system ma jednak motywować również uczelnie do wspierania słabych socjalnie, ale też i wybitnych studentów. By zachęcić potencjalnych pożyczkobiorców do jak najlepszego wykorzystania otrzymanych środków finansowych, zostaną wprowadzone różnego rodzaju mechanizmy zapobiegające ich nadużywaniu, np. obniżanie wysokości potencjalnej pożyczki wraz z wiekiem, by w ten sposób dać impuls do wcześniejszego inwestowania w edukację. Innym regulatorem może okazać się zwiększanie wysokości po-

---

²⁸ Tamże, s. 33–38.

życzek na strategicznych kierunkach studiów. W tym przypadku efektywniejsze wydaje się jednak dotowanie pracodawców zatrudniających absolwentów tychże specjalizacji, choćby dzięki dopłatom do spłacanych rat kredytów edukacyjnych absolwentów, którzy faktycznie podjęli pracę w wyuczonym zawodzie²⁹.

Czwarty filar przygotowywanej przez ministerstwo reformy szkolnictwa wyższego w Czechach miałyby stanowić finansowanie badań ze środków publicznych, ściśle wiążące się ze zmianą systemu zarządzania oraz zwiększeniem samorządności szkół wyższych (poprzez wspieranie ich autonomii, przejawiającej się m.in. w możliwości powoływania publicznych instytucji badawczych, funkcjonujących w ramach uczelni). Formalny podział szkół wyższych na zajmujące się badaniami i pozostałe (tj. kształcące), a także wprowadzenie zasad instytucjonalnego i celowego ich finansowania ma pomóc w realizacji ambicji naukowych poszczególnych uczelni lub ich wydziałów. Zmiany obejmą także zasady akredytacji studiów trzeciego stopnia, przy czym nacisk zostanie położony na realne efekty pracy badawczej, rozwoju i innowacji w procesie kształcenia doktorantów w poszczególnych szkołach. W ramach reformy zmianom podlegać będą również regulaminy uzyskiwania kwalifikacji, tytułów i stopni naukowych (łącznie z profesorskimi). Organy uczelni wyższych, mające za zadanie propagowanie wymiany wyników badań, wiedzy i technologii, zostaną poddane ewaluacji. Nowa koncepcja finansowania instytucji kształcenia wyższego w sferze badań i rozwoju ma doprowadzić do dywersyfikacji źródeł przychodów, umożliwiającej powstanie odnowionych w sferze personalnej i stabilnych ekonomicznie działów uczelni, zorientowanych na wdrażanie rezultatów prac badawczych. Osiągnięcia w tej dziedzinie spotkają się z większym niż dotąd wsparciem ze strony istniejących już rodzimych systemów (z perspektywą stabilizacji w ciągu 6–8 lat), lub też powołana do życia struktura zostanie dodatkowo wzmocniona dzięki działalności centralnej agencji. Ze szczególną uwagą traktowane będą programy badawcze w sferze dziedzictwa narodowego oraz kwestia rozwoju innych typów działalności twórczej, w tym artystycznej.

W ramach planowanej reformy autorzy „Białej księgi” zalecają wprowadzenie systemu bezpośredniej motywacji firm do współpracy z sektorem publicznym szkół wyższych, m.in. za pośrednictwem systemu podatkowego zachęcającego do wspierania działań o charakterze badawczym i rozwojowym³⁰.

Podsumowanie

Czeski system szkolnictwa wyższego walczy z wieloma zasadniczymi problemami. Zaliczyć można do nich aktualną liczbę miejsc studiów w stosunku do zapotrzebowania, możliwość zachowania istniejącej średnio- i długoterminowej organizacji przepływu środków finansowych, konieczność wprowadzenia czesnego i innych źródeł finansowania prywatnego w związku z potrzebą pokrywania kosztów działalności, wreszcie zmiany organizacji i rozszerzenia systemu wspomagania finansowego studentów, co wpłynęłoby zapewne na zwiększenie dostępności studiów.

---

²⁹ Tamże, s. 38–42.

³⁰ Tamże, s. 51–57.

Analiza finansowania szkolnictwa wyższego w Republice Czeskiej wskazuje, że poważne pieniądze inwestycje publiczne, jakie miały miejsce w ostatnich latach, nie zaspokoiły wszystkich potrzeb. Mimo to uczelnie czeskie są zauważalne na rynku europejskim przede wszystkim dzięki sukcesom osiąganym przez ich studentów i absolwentów. System wymaga jednak wyraźnego wsparcia. Zamiarem aktualnie wprowadzanej reformy jest wytworzenie środowiska motywującego każdą szkołę wyższą do maksymalnego wykorzystywania jej potencjału i osiągania jak najlepszych wyników w dziedzinie będącej jej priorytetem, tj. takiej, w której może ona konkurować na poziomie międzynarodowym. Budowanie doskonałości poprzez ukierunkowanie się na walory każdej instytucji szkolnictwa wyższego przy równoczesnym przewyżczeniu jej słabych stron to główne idee planowanych zmian. Nowy system ma także przenieść większą odpowiedzialność za efekty edukacji na poszczególnych studentów. Z kolei żywsze zainteresowanie potrzebami i oczekiwaniami słuchaczy ze strony szkół wyższych występuje wtedy, gdy za usługę edukacyjną płacą oni sami lub gdy „idzie za nimi pieniąż”³¹. Uporządkowanie zasad finansowania jest więc kluczowym elementem planowanych reform, a ich optymalizacja ma doprowadzić do znaczącego wzrostu jakości działania nie tylko poszczególnych uczelni, ale również całego systemu kształcenia wyższego w Czechach.

Bez wątplenia pozytywnym elementem czeskiej polityki edukacyjnej jest stworzenie perspektywicznej strategii rozwoju systemu kształcenia. Zawiera ona wytyczne nie tylko w kontekście jego rozwoju wewnątrzpaństwowego, ale również „otwierania systemu na zewnątrz”, tj. zdolności konkurowania w Europie i na świecie. Stawianie problemów kształcenia społeczeństwa, w tym edukacji na poziomie wyższym wśród priorytetowych zadań państwa, pozwala m.in. na utrzymanie koniecznej dywersyfikacji, umożliwiającej np. istnienie „niszowych” kierunków studiów związanych z kulturą lub dziedzictwem narodowym. Nieustanne podkreślanie konieczności właściwej organizacji systemu oraz optymalnego wykorzystywania środków finansowych (także unijnych) ma wpłynąć na jak najszybsze zaspokojenie ogromnych potrzeb powstałych przez długi czas niedofinansowania.

Mimo wielu podobieństw łączących sąsiadujące ze sobą bezpośrednio dwa kraje, Czechy i Polskę, choćby na płaszczyźnie kultury, języka czy też historii najnowszej, należy również pamiętać o istniejących różnicach. Wzorowanie się na rozwiązaniach organizacyjnych szkolnictwa wyższego funkcjonujących w jakimkolwiek kraju, nawet tak bliskim jak Republika Czeska, a w szczególności w sferze tak wrażliwej jak finansowanie zarówno ze środków publicznych, jak i prywatnych (czesne), bez uwzględnienia specyficznych polskich warunków ekonomicznych (poziom zamożności społeczeństwa, wysokość dochodu na jednego mieszkańca itp.) może odbić się negatywnie np. w zakresie równości dostępu do wykształcenia wyższego. System czeski powinien stanowić więc swego rodzaju inspirację dla reform wdrażanych w Polsce, przy czym ewentualną aplikację jego poszczególnych elementów należy poprzedzić dogłębną analizą. Wszystkie wprowadzane w Polsce zmiany muszą być dostosowane do specyficznych, rodzimych warunków społecznych i ekonomicznych.

---

³¹ H. Hall, *Marketing...*, dz. cyt., s. 60.

BIBLIOGRAFIA

Hall H., *Marketing w szkolnictwie*, Warszawa 2007.

Kolasiński M., Lisiecki P., *Cena na rynku edukacji wyższej*, (w:) G. Nowaczyk, M. Kolasiński (red.), *Marketing szkół wyższych*, Poznań 2004.

Dokumenty elektroniczne

Ekonomika školství, Ministerstvo Školství, Mládeže a Tělovýchovy České Republiky [http://www.msmt.cz/ekonomika-skolstvi, dostęp: 19.12.2008].

File J., Weko T., Hauptman A., Kristensen B., Herlitschka S., *Tématické hodnocení terciárního vzdělávání v České republice; Zpráva hodnotitelů*, Organizace pro Hospodářskou Spolupráci a Rozvoj; Direktoriát pro vzdělávání; Divize pro politiku vzdělávání a školství; Centrum pro studium vysokého školství, Praha 2006 [http://www.msmt.cz/bila-kniha/tematicke-hodnoceni-terciarniho-vzdelavani-v-ceske-republice, dostęp: 14.01.2009].

Karlova Univerzita v Praze – historie [http://www.cuni.cz/UK-374.html, dostęp: 14.01.2009].

Matějů P. (vedoucí projektu), Ježek F., Múnich D., Polechová P., Slovák J., Straková J., Václavík D., Weidnerová S., Zrzavý J., *Bílá kniha terciárního vzdělávání, verze projednaná vládou dne 26.1.2009*, Ministerstvo Školství, Mládeže a Tělovýchovy České Republiky [http://www.msmt.cz/uploads/bila_kniha/schvalena_bktv/BKTV_finalni_verze.pdf., dostęp: 31.01.2009].

Neave G., *On the Return from Babylon: A Long Voyage Around History, Ideology and System Change*, cyt. za: J. File, T. Weko, A. Hauptman, B. Kristensen, S. Herlitschka, *Tématické hodnocení terciárního vzdělávání v České republice; Zpráva hodnotitelů*, Organizace pro Hospodářskou Spolupráci a Rozvoj; Direktoriát pro vzdělávání; Divize pro politiku vzdělávání a školství; Centrum pro studium vysokého školství, Praha 2006 [http://www.msmt.cz/bila-kniha/tematicke-hodnoceni-terciarniho-vzdelavani-v-ceske-republice, dostęp: 14.01.2009].

Przykłady spotkań dyskusyjnych dotyczących „Białej księgi szkolnictwa wyższego”, Ministerstwo Školství, Mládeže a Tělovýchovy České Republiky [http://www.msmt.cz/bila-kniha/akce, dostęp: 19.12.2008].

Rozmowa z Rektorem Uniwersytetu w Opawie (Prof. PhDr. Zdeněk Jirasek) [dok. elektr.: http://gu.us.edu.pl/gusa.php?op=artyku3&rok=2004&miesiac=4&id=2959&type=norm, dostęp: 19.12.2008].

Salmi J., Hauptman A., *Innovations in Tertiary Education: A Comparative Evaluation of Allocation Mechanisms*, (w:) World Bank, Education Working Paper Series Number 4, September, 2006 http://siteresources.worldbank.org/EDUCATION/Resources/278200-1099079877269/547664-1099079956815/Innovations_TertiaryEd_Financing.pdf., dostęp: 14.01.2009].

Statní rozpočet 2009, Ministerstvo Školství, Mládeže a Tělovýchovy České Republiky [http://www.msmt.cz/ekonomika-skolstvi-rozpocet-kapitoly-msmt-na-rok-2009, dostęp: 30.6.2009].

Tisková konference Ministra Školství, Mládeže a Tělovýchovy, Ministerstvo Školství, Mládeže a Tělovýchovy České Republiky [http://www.msmt.cz/pro-nivinare/reforma-vysokych-skol/zacina, dostęp: 19.12.2008].